

Татјана Бошњак, музејски саветник
Народни музеј у Београду

Музеј кнеза Павла - књига коју смо дуго чекали и књига коју треба прочитати

Уредник: Татјана Цвјетићанин

Аутори текстова: Ирина Суботић, Александар Игњатовић, Лидија Хам-Миловановић, Веселинка Нинковић, Дубравка Прерадовић, Љиљана Чубрић, Александра Петровић, Гордана Станишић

Дизајн: Ирена Степанчић

Издавач: Народни музеј у Београду 2009.

Првих дана новембра из штампе је изашла монографија *Музеј кнеза Павла*, трећа књига у едицији *Музејске године* Народног музеја у Београду. То је једна од оних књига на које се заиста дуго чекало, имајући у виду чињеницу да је раздобље у историји Народног музеја када је носио име кнеза Павла Карађорђевића, историјски везано за тридесете године двадесетог века, као и период Другог светског рата, све време био предмет интересовања наше јавности, али истовремено и предмет вишеструких и вишезначних неспоразума и контроверзи. На књигу се дуго чекало и стога што је настајала више година, да би се коначно појавила као резултат рада читавог једног стручног тима који се бавио опсежним прикупљањем и истраживањем архивске и документационе грађе, а затим је одговорно, професионално и методолошки утемељено изложио у текстовима у којима су аналитички и свеобухватно размотрени укупни историјски и социјални предуслови за формирање ове установе, као и сви аспекти њеног рада и деловања. Публикацију, укупног обима три стотине страна чини, наиме, десет ауторских текстова, затим попис литературе и написа у штампи, списак коришћене архивске грађе, индекс имена. Књига је богато опремљена ликовним прилозима, сви текстови су илустровани документарним фотографијама, фотографијама музејских предмета и репродукцијама уметничких дела. Садржаји појединачних текстова

адекватно се допуњавају и чине структуру која функционише као целина, пружајући слојевито тумачење музеолошког и културно-историјског значаја Музеја кнеза Павла.

Концепт монографије поставља у средиште пажње Музеј кнеза Павла, као један историјски период у развоју Народног музеја, али и као комплексан културни феномен, једну врсту *топоса* наше савремене културне историје, који је до сада најчешће тумачен у складу са социјално-политичким постулатима и идеолошким контроверзама времена и политичког тренутка, како оног у коме је овај музеј настао, тако и потоњег, али никада није био целовито представљен са стручно и научно утемељеном објективношћу.

Да подсетимо - Музеј кнеза Павла био је смештен у згради Новог двора, коју је још 1933. за потребе Краљевског музеја наменио краљ Александар Карађорђевић. Годину дана након трагичне погибије краља Александра, донета је 1935. уредба Министарства просвете о спајању збирки Историјско-уметничког музеја и Музеја савремене уметности, чиме је формирана нова музејска установа - Музеј кнеза Павла. Под тим именом музеј је отворен за публику 1936. и постојао до краја 1944. године. Историјско (или Хисторијско)-уметнички музеј је у то време био званичан назив Народног музеја, основаног 1844. године. Са друге стране, Музеј савремене уметности основан је 1926. године, управо на иницијативу кнеза Павла Карађорђевића, а на месту директора налазио се Милан Кашанин. За публику је био отворен од 1929. године у Конаку кнегиње Љубице. Изузетним залагањем кнеза Павла и Милана Кашанина да Београд добије галерију модерне европске уметности, Музеј савремене уметности, већ тада често називан Музеј кнеза Павла, стекао је за кратко време изузетно вредну колекцију савремених југословенских и иностраних уметника, а политика набавки још амбициозније је настављена од момента официјелног конституисања Музеја кнеза Павла. Стратегија набавки је, поред државних откупа у најпознатијим европским продајним галеријама, на изложбама и непосредно из уметничких атељеа, подразумевала и изузетно ангажовање

кнеза Павла на окупљању угледних и моћних дародаваца из целог света. Из тог периода данас баштинимо у збирци Народног музеја дела уметника попут Камија Короа, Едгара Дега, Пјер-Огиста Реноара, Пола Гогена, Винсента Ван Гога, Анри Матиса или Клода Монеа. По томе је ова установа и данас најпрепознатљивија у свести просечно обавештених грађана.

Музеј је, међутим, као комплексна установа и по својим укупним активностима био у складу са принципима оновремене светске музеологије, спроведеним у свим сегментима рада и комуникације са публиком, по изгледу сталне поставке, издавачкој делатности, затим посебно, по великим иностраним манифестацијама и антологијским изложбама као што је *Италијански портрет кроз векове*, или *Француско сликарство 19. века*.

У текстовима монографије, којима се отвара и закључује један тематски круг, уз опсежно разматрање ширих друштвено-политичких околности Југославије тог времена као и политичко-идеолошке позадине оснивања и функционисања Музеја кнеза Павла, улогу кључних личности - кнеза Павла Карађорђевића и Милана Кашанина, анализирана је политика развоја збирки и представљене укупне активности овог музеја, у светлу светских музеолошких тенденција, дајући суштинску основу за разумевање овог културног феномена и упућујући на све појединачне аспекте његовог рада. Читаво једно поглавље посвећено је улози Милана Кашанина, као директора, у креирању политике Музеја кнеза Павла. Полазећи од Кашаниновог великог утицаја на избор и набавку дела и проширење музејских фондова, изложбени програм, ангажман на успостављању међународне сарадње и афирмисању наше културе и уметности, аутор текста је у средиште пажње поставио Кашанинов свеобухватан однос према музеологији, кроз теоријски приступ и практично деловање у успостављању музеја. Текст пружа увид и у Кашанинове стручне активности на пољу историје уметности и музеологије и након Музеја кнеза Павла, у послератном периоду, што доприноси бољем сагледавању његовог значаја за историју српске културе. Завршни текст, уз основне биографске податке

о кнезу Павлу, концентрисане превасходно на његово образовање и на интелектуална упоришта, а затим и друштвени миље са којим се идентификовао, закључује монографију анализом колекционарског сензибилитета, схватања уметности и система вредности који су одредили карактер његове приватне колекције, која је представљала одређену врсту контрапункта музејским збиркама. Јасно је истакнута је основна разлика између музејске, јавне колекције и приватне збирке кнеза Павла која није била укључена у музејски фонд и која се највећим делом налазила, а и сада је, у Белом двору на Дедињу.

У том погледу нису остављене недоумице, као што нису пренебегнуте ни историјске околности, идеолошка и политичка позадина неопходна за разумевање оснивања и функционисања ове установе, те није пропуштена ни прилика да се пруже одговори на питања која су се у јавности постављала око имена музеја.

Да би се разумео садржај монографије, неопходно је пре свега упознати се са њим. Књигу треба прочитати да би се о њеним намерама просуђивало. Када се смири талас сензационалистичке еуфорије и конфузних дневно-политичких идеолошких егзалтација, ових дана радо дочеканих у нашим медијима, из правог читања књиге ће произаћи и праве реакције на њен садржај, критике и даља истраживања ове теме. Било да су проистекли из недовољног познавања историјских чињеница, личне фрустрације, или су идеолошки мотивисани, већ добро познати покличи у одбрану националних интереса и одбрану њима подобних националних институција, васкрсли на нашој јавној сцени и актуализовани кроз подршку у одређеним медијима, потврдили су и у овом случају тезу да постоји много момената из наше даље и ближе прошлости, којима наша историографија дугује бескомпромисно, свеобухватно и научно утемељена сагледавања. Објављивање монографије посвећене *Музеју кнеза Павла* и у том погледу је вредан подухват. Она је и прави одговор Народног музеја, као установе чија је основна мисија да прикупљањем и заштитом културних добара, те њиховим проучавањем и тумачењем сведочи о историји, култури и духу,

цивилизацијским и хуманистичким вредностима, на питање сопственог трајања, историјских искушења и преображаја, социјалног и културолошког позиционирања као националне институције, а по начину на који је реализована несумњиво ће бити незаобилазна за сва будућа истраживања наше културне историје овог перода. Као један од рецензента, одговорно препоручујем књигу свима чија је намера да о овој теми заиста нешто сазнају, а затим да суде о намерама аутора, рецензента и уредника, коначно и о историјским догађајима, феноменима и личностима којима је посвећена монографија Музеј кнеза Павла.